Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

GLOBALLASHUV VA INTEGRATSIYALASHUV JARAYONIDA TALABALARNI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHNING PEDAGOGIK MUAMMOLARI

Abduvaliyev Javohir Ulug'bek o'g'li
Termiz davlat pedagogika instituti 2-kurs magistranti
Doi : https://doi.org/10.5281/zenodo.20603058

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv va integratsiyalashuv jarayonlarining oliy ta'lim tizimiga ta'siri hamda ushbu sharoitda talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning dolzarb pedagogik muammolari tahlil qilingan. Zamonaviy axborot makonining kengayishi, madaniyatlararo aloqalarning faollashuvi va ta'limning xalqaro integratsiyalashuvi natijasida talaba-yoshlarning ma'naviy dunyoqarashi, qadriyatlari hamda axloqiy qarashlarida yuz berayotgan o'zgarishlar ilmiy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, ma'naviy-axloqiy tarbiyani takomillashtirishning pedagogik mexanizmlari, innovatsion yondashuvlar va oliy ta'lim muassasalarining bu boradagi vazifalari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, integratsiyalashuv, ma'naviy-axloqiy tarbiya, talaba-yoshlar, pedagogik muammolar, milliy qadriyatlar, oliy ta'lim, tarbiyaviy faoliyat, ma'naviy immunitet, kompetensiya.

XXI asr insoniyat taraqqiyotida globallashuv va integratsiyalashuv jarayonlarining misli ko'rilmagan darajada jadallashuvi bilan tavsiflanadi. Mazkur jarayonlar davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy, ilmiy va madaniy aloqalarning kengayishiga xizmat qilayotgan bo'lsa-da, ular jamiyatning ma'naviy hayotiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida xalqaro hamkorlikning rivojlanishi, akademik mobillikning kuchayishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi va global axborot makonining shakllanishi talaba-yoshlarning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimida muhim o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalari oldida nafaqat raqobatbardosh mutaxassis tayyorlash, balki ma'naviy barkamol, vatanparvar, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxsni shakllantirish vazifasi ham turibdi. Chunki zamonaviy jamiyat taraqqiyoti inson kapitalining nafaqat intellektual salohiyati, balki uning ma'naviy-axloqiy fazilatlari bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Globallashuv natijasida yoshlar dunyoning turli mamlakatlaridagi madaniyatlar, g'oyalar va qadriyatlar bilan yaqindan tanishish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Biroq ushbu jarayon ayrim hollarda milliy qadriyatlarga befarqlik, ma'naviy bo'shliq, iste'molchilik kayfiyati va individualistik qarashlarning kuchayishiga ham sabab bo'lmoqda. Shu nuqtai nazardan, talaba-yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini zamonaviy talablar asosida tashkil etish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi globallashuv va integratsiyalashuv sharoitida talabalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ta'sir ko'rsatayotgan omillarni aniqlash, mavjud pedagogik muammolarni tahlil qilish hamda ularni bartaraf etishning samarali yo'llarini asoslashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda pedagogik, psixologik va falsafiy manbalarni o'rganish, ilmiy adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish, tizimlashtirish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, globallashuvning yoshlar ma'naviyati va tarbiyasiga ta'siri bilan bog'liq ilmiy qarashlar hamda zamonaviy pedagogik konsepsiyalar o'rganildi.

Tadqiqotning metodologik asosini aksiologik, shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy va tizimli yondashuvlar tashkil etdi. Ushbu yondashuvlar asosida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayoni talaba shaxsining har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik tizim sifatida tahlil qilindi. Nazariy manbalarni tahlil qilish natijasida globallashuvning talaba-yoshlar ma'naviyatiga ta'siri,

ma’naviy immunitetni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari hamda tarbiyaviy faoliyatning zamonaviy shakllari yuzasidan ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot natijalari

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, globallashuv va integratsiyalashuv jarayonlari talaba-yoshlarning ma’naviy-axloqiy rivojlanishiga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatmoqda. Bir tomondan, ushbu jarayonlar dunyo tajribasini o‘rganish, zamonaviy bilimlarni egallash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish uchun qulay imkoniyatlar yaratmoqda. Ikkinchi tomondan esa yoshlarning ma’naviy dunyoqarashiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan omillarni ham yuzaga chiqarmoqda.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida talabalar ulkan axborot oqimi bilan yuzma-yuz kelmoqda. Bu esa ularning axborotni tanlash, tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishni talab etadi. Aks holda, yoshlar turli yot g‘oyalar, noto‘g‘ri qarashlar va ma’naviy tahdidlar ta’siriga tushib qolish xavfi ortadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ommaviy madaniyatning keng tarqalishi ayrim hollarda milliy qadriyatlarga nisbatan loqaydlikning kuchayishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, yoshlar orasida individual manfaatlarni jamoa manfaatlaridan ustun qo‘yish, tezkor muvaffaqiyatga intilish va iste’molchilik kayfiyatining kuchayishi kuzatilmoqda. Bunday holatlar ma’naviy-axloqiy tarbiya mazmunini zamon talablari asosida takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Shuningdek, integratsiyalashuv jarayonlari natijasida talabalar turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish, xorijiy tajribalarni o‘rganish va global kompetensiyalarni egallash imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu esa ularda tolerantlik, bag‘rikenglik va madaniyatlararo muloqot ko‘nikmalarining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Tahlillar natijasida oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-axloqiy tarbiya jarayonini faqat ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar bilan cheklab qo‘yish yetarli emasligi aniqlandi. Mazkur jarayon barcha fanlar, tarbiyaviy tadbirlar, ijtimoiy loyihalar va talabalar faoliyatining boshqa yo‘nalishlari bilan uzviy bog‘liq holda tashkil etilishi lozim.

Muhokama

Globallashuv sharoitida ma’naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun pedagogik faoliyat mazmunini zamonaviy talablar asosida qayta ko‘rib chiqish zarur. Talabalar bugungi kunda axborot texnologiyalaridan faol foydalanuvchi, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol shaxslar sifatida shakllanmoqda. Shu sababli ularning ma’naviy tarbiyasida an’anaviy usullar bilan bir qatorda innovatsion pedagogik texnologiyalardan ham foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ma’naviy-axloqiy tarbiya jarayonida interaktiv metodlar, debatlar, keys-stadilar, loyihaviy faoliyat va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish usullaridan foydalanish talabalarni faol fikrlashga undaydi. Bunday metodlar yoshlarda axloqiy qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash va mas’uliyat hissini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Talabalarning ma’naviy barkamolligini ta’minlashda professor-o‘qituvchilarning shaxsiy namunasi alohida ahamiyat kasb etadi. Pedagogning kasbiy mahorati, ma’naviy madaniyati va axloqiy fazilatlari talabalar uchun muhim tarbiyaviy omil hisoblanadi. Shu bois pedagog kadrlarning ma’naviy salohiyatini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Bundan tashqari, ma’naviy-axloqiy tarbiya samaradorligi ta’lim muassasasi, oila va jamiyat hamkorligiga ham bog‘liq. Oila shaxsning dastlabki tarbiya maskani bo‘lsa, ta’lim muassasasi uning bilim va dunyoqarashini shakllantiradi. Jamiyat esa ushbu jarayonning ijtimoiy muhitini yaratadi. Shuning uchun mazkur institutlarning hamkorligini kuchaytirish ma’naviy tarbiya samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni yangi bosqichga olib chiqish imkonini bermoqda. Elektron platformalar, onlayn kurslar, virtual kutubxonalar va multimedia vositalari orqali talabalarning ma’naviy dunyoqarashini boyitish mumkin. Biroq ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish zarur.

Xulosa

Globallashuv va integratsiyalashuv jarayonlari oliy ta’lim tizimida ma’naviy-axloqiy tarbiya masalasining dolzarbligini yanada oshirmoqda. Mazkur jarayonlar talaba-yoshlarning dunyoqarashi,

qadriyatlari va axloqiy qarashlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli ma’naviy-axloqiy tarbiya tizimini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari globallashuvning ijobiy imkoniyatlari bilan bir qatorda ma’naviy tahdidlarni ham yuzaga keltirayotganligini ko‘rsatdi. Shu bois talabalarda ma’naviy immunitetni shakllantirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va milliy qadriyatlarga sodiqlikni mustahkamlash zarur.

Ma’naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun uni ta’lim jarayoni bilan integratsiyalash, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish, professor-o‘qituvchilarning tarbiyaviy salohiyatini rivojlantirish hamda oila, mahalla va ta’lim muassasalari hamkorligini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Natijada globallashuv sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtira oladigan, yuksak ma’naviyatli, mustaqil fikrlovchi hamda ijtimoiy mas’uliyatga ega bo‘lgan raqobatbardosh mutaxassislarni tarbiyalash imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
3. Nishonova S. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2019.
4. Hasanboyev J., To‘raqulov X. Pedagogika. – Toshkent: Fan, 2020.
5. Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2018.
6. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris, 2021.
7. OECD. Education at a Glance. – Paris, 2023.
8. Bauman Z. Globalization: The Human Consequences. – Cambridge: Polity Press, 2017.
9. To‘xtaxodjayeva M. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021.
10. Abdullayeva Sh. Yoshlar ma’naviyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2022.